

KÜTAHYA MÜZESİ

2016 YILLIĞI

2016 Annual of Kütahya Museum

T.C.
KÜTAHYA VALİLİĞİ
İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ
KÜTAHYA MÜZESİ MÜDÜRLÜĞÜ

SAYI / *VOLUME*: IV
2017

KÜTAHYA MÜZESİ
2016 YILLIĞI

2016 Annual of Kütahya Museum

Kapak Fotoğrafi / Cover Photo: Simav Mozaikli Ev Kurtarma Kazısı 2016

Kapak Tasarımı / Cover Desing: Kenan Aykan ASLAN

Bu yıllık ANKON Danışmanlık Hizmetleri A.Ş.nin katkılarıyla bastırılmıştır.

Bu yayın

katkılarıyla basılmıştır.

Her Hakkı Mahfuzdur.

Çeviri / Translation: Sümeyra YÖRÜR

Fotoğraflar / Photos: Ercan KILIÇ-Bayram UYGUN-Mehmet ÇERİ

Teknik Çizim / Technical Drawing: Fehmi YAŞAR-Ece ALTINAY

Düzeltilmeler / Redaction: Merve ANDAÇ

Yayınevi / Puplicing House: Bilgin Kültür Sanat Yayıncılık

www.bilginkultursanat.com

Selanik Caddesi 68/4 Kızılay ANKARA

Tel: 0 312 419 85 67 Belgegeçer 0 312 419 85 68

Sertifika No: 20193

Baskı / Priting

Ankara Ofset

Büyük Sanayi 1. Cadde Necatibey İş Hanı

Alt Kat No: 93/43-4 İskitler ANKARA

Sertifika No: 17937

ISBN: 978-605-9636-25-4

Yayına Hazırlayan / *Edited by*: Serdar ÜNAN

Bilim Kurulu / *Scientific Committee*

Tarihöncesi Arkeolojisi / *Prehistory*

Yrd. Doç. Dr. Berkay DİNÇER

Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi / *Protohistory and Near Eastern Archaeology*

Prof. Dr. Şevket DÖNMEZ
Doç. Dr. Ali Umut TÜRKCAN
Yrd. Doç. Dr. Atıla TÜRKER

Klasik Arkeoloji / *Classical Archaeology*

Doç. Dr. Ahmet YARAŞ
Yrd. Doç. Alptekin ORANSAY
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin KÖKER

Sanat Tarihi / *History of Art*

Doç. Dr. Zeliha DEMİREL GÖKALP
Doç. Dr. Ahmet Oğuz ALP
Doç. Dr. Emine Naza DÖNMEZ
Yrd. Doç. Dr. Ümmühan Melda ERMİŞ

Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri / *Ancient Languages and Cultures*

Prof. Dr. Thomas DREW-BEAR
Prof. Dr. Nalan Eda AKYÜREK ŞAHİN
Yrd. Doç. Dr. Burak TAKMER

Eskiçağ Tarihi / *Ancient History*

Doç. Dr. Erkan İZNİK
Yrd. Doç. Dr. Ali ÖZCAN

Ortaçağ Tarihi / *Medieval History*

Doç. Dr. Altay Tayfun ÖZCAN
Yrd. Doç. Dr. Nilgün ELÂM

Arkeobotanik / *Archaeobotanic*

Prof. Dr. Halil ÇAKAN

Antropoloji / *Anthropology*

Doç. Dr. Ahmet Cem ERKMAN

Arkeojcooloji / *Archaeogeology*

Prof. Dr. Faruk OCAKOĞLU

e-posta: kutahyamuzesi@kultur.gov.tr

Tel: 0 274 223 60 90 – Belgegeçer: 0 274 224 26 38

<http://kutahyamuzesi.gov.tr>

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr>

<http://www.360kutahya.gov.tr>

İÇİNDEKİLER

Metin TÜRKTÜZÜN	
Önsöz	7
Foreword	9
Metin TÜRKTÜZÜN - Serdar ÜNAN - Nazan ÜNAN	
Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları 2016 Yılı	11
Çalışmaları	
Kureyşler Dam Rescue Excavations in 2016 Work	
Metin TÜRKTÜZÜN - Serdar ÜNAN	
Servi Mahallesi Kurtarma Kazısı	33
Servi Vilagge Rescue Excavations	
Serdar ÜNAN - Recep KARACA	
Domanıç Anıtsal Tonoğlu Mezarı Kurtarma Kazısı	65
Rescue Excavation of Vaulted Monumental Tomb in Domanıç	
Serdar ÜNAN	
Yoncalı Tümülüsü Kurtarma Kazısı	101
Rescue Excavation at Yoncalı Tumuli	
Metin TÜRKTÜZÜN - Seher A. DUĞAN - Mahmut TOGAY - Bayram UYGUN - Mehmet ÇERİ	
Germiyoğlu Dönemi İmaret Külliyesi	117
Kurtarma Kazısı	
Rescue Excavation at Germiyoğlu Period İmaret Complex	
Metin TÜRKTÜZÜN - Ferhat GÜZELDAĞ - Mehmet BAKIR	
Simav Mozaikli Ev Kurtarma Kazısı	163
Rescue Excavation of a Mosaic Home in Simav	
Serdar ÜNAN	
Çavdarhisar Barajı Kurtarma Kazısı	193
Çavdarhisar Dam Rescue Excavation	

- Serdar ÜNAN
Yeni Belediye Binası Hafriyatı Kurtarma Kazısı 213
Rescue Excavation of New Town Hall Earthwork
- Ali Umut TÜRKCAN - Neyir KOLANKAYA BOSTANCI -
Onur ÖZBEK - Halil ÇAKAN - Salih KAVAK
Kanlıtaş Höyük (Eskişehir/İnönü) Kazısı
2016 Yılı Çalışmaları 233
Kanlıtaş Höyük (Eskişehir/İnönü) 2016 Season Excavation
Work
- Berkay DİNÇER
Kütahya'da Paleolitik Çağ (Kuzeybatı Anadolu) 267
Paleolithic in Kutahya (Northwestern Anatolia)
- Nazan ÜNAN
Höyüktepe'de Ele Geçen Bir Kap Üzerine Yorumlar 283
Interpretations on a Vessel Unearthed in Höyüktepe
- Michele MASSA - Erkan FİDAN - Orlene McILFATRICK
Çiledir Höyük, Seyitömer Höyük ve Ağızören Müze
Kurtarma Kazılarında Bulunan Metal Eserlerin XRF
Yöntemiyle Kimyasal Analizleri 299
Pxr Chemical Composition Analysis of the Bronze Age
Metal Artefacts from the Museum Rescue Excavation
of Çiledir Höyük, Seyitömer Höyük and Ağızören
- Ahmet YARAŞ
Kütahya Müzesinden İki Strigilis 323
Two Strigilis from the Kütahya Museum
- Nilgün ELÂM
Hüseyin Dalkılıç Özel Koleksiyonundan Sekiz Adet
Bizans Kurşun Mührü (Kütahya) 335
Eight Byzantine Lead Seals from the Hüseyin Dalkılıç's
Private Collection (Kütahya)

Hüseyin KÖKER	
Çiledir Höyük Kazısı Sikke Buluntuları	367
Coins Finds from Çiledir Höyük Excavations	
Mahmut TOGAY	
Kütahya Müzesinden Bir Grup İslami Sikke	385
A Group of Islamic Coins from the Kütahya Museum	
Ahmet Cem ERKMAN - Selcen İLBAY - Sevgi Tuğçe GÖKKURT	
Domanıç Anıtsal Tonoğlu Mezar İskeletlerinin Ağız Ve	
Dış Sağlığı İle Mine Hipoplazilerinin İncelenmesi	407
Study of Oral Hygiene and Enamel Hypoplasias of	
Domanıç Monumental Tomb Building Skeletons	

ÖNSÖZ

Kütahya Müzesi Müdürlüğü olarak, 2013 yılından itibaren yapmış olduğumuz müze içi ve dışındaki faaliyetlerimiz her yıl çıkardığımız yıllıklarda yayımlanmaktadır. 2016 yılında yapılan çalışmalarımız yanında, diğer araştırmacıların makaleleri de bu yılda yer almaktadır.

2016 yılı içinde sekiz ayrı kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir. Yıllıkta bu kazılar ayrı ayrı makalelerle ele alınmaktadır. Ayrıca ilimiz sınırı yakınında olan Eskişehir iline bağlı Kanlıtaş Höyük'teki çalışmalar, bölgemizde yer almasından dolayı burada yayına konu edilmiştir. Müze seksiyonundaki envanterli eserlerden bazıları üzerinde de araştırmacıların yaptığı incelemeler makale olarak hazırlanmıştır.

Müze Müdürlüğü olarak kurtarma kazılarında bulunan kültür varlıklarının incelenmesi, korumaya yönelik yapılan çalışmalar, bölgesel olarak yapılan arkeolojik kazı çalışmaları, yörenin geçmişi hakkında yeni bilgiler edinmemizi sağlamıştır. Zengin bir geçmişe sahip olan Kütahya'da binlerce yıl öncesinden günümüze kadar gelen uygarlıklar hakkında yeni bulgular ortaya çıkarılmaktadır. Daha önceleri varlığı yüzeysel olarak bilinen yerlerde yapılan kurtarma kazıları, bize bu yörenin geçmişinin çok daha kapsamlı araştırılması gerektiği kanısını uyandırmıştır. Kültürel etkileşimlerin çevresel yansımaları, ekonomik ve ticari olarak yapılan faaliyetler, insanların sosyal hayatı bu sayede ortaya çıkmaktadır.

Son otuz yılda Müze Müdürlüğü olarak yaptığımız, yaklaşık kırkbeş kurtarma kazısı bağlamında, Kütahya'nın Arkeolojisi daha anlaşılır hale gelmiştir. Bu kazılar sayesinde ele geçirilen binlerce kültür ve tabiat varlığı müzelerimize kazandırılmış, koruma altına alınarak ziyaretçilerin bilgilenmeleri sağlanmıştır.

Bölgemizde Çavdarhisar Aizanoi antik kentinde de ileriye dönük umut verici çalışmalar sürdürülmektedir. Yapılan bu çalışmaların kent ekonomisine ve turizmine ileride büyük katkılar sağlayacağına inancımız tamdır.

Bugün Kütahya'da, Bakanlığımıza bağlı müzeler yanında özel müzeler de açılmakta, faaliyetlerini sürdürmekte ve bu müzelerin

sayıları her geçen yıl artmaktadır. Müzelerin yapmış olduğu arkeolojik kazı çalışmalarının yayına dönüştürülmesinin önemine binaen bu yayınları çıkarmak ve bilim insanlarını haberdar etmek gibi bir misyonumuz da bulunmaktadır. Bunun dışında, Kütahya Müzesinin yapmış olduğu müze içi ve dışı faaliyetleri, sanal ortamda sürekli güncellenen kutahyamuzesi.gov.tr adresinden takip etmek de artık mümkündür.

Yapmış olduğumuz çalışmalara destek veren başta Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, Eskişehir DSİ 34. Şube Müdürlüğüne, Simav Belediyesine, Domaniç Kaymakamlığına, Vakıflar Bölge Müdürlüğü ile destek veren kişi ve kuruluşlara teşekkür ederim. Bu sayımızın yayılanmasına maddi destek veren ANKON Danışmanlık Hizmetleri A.Ş.'ye de ayrıca teşekkür ederim.

Bu yayının bilim insanlarına katkıda bulunması temennisiyle saygılarımı sunarım.

Metin TÜRKÜZÜN
Kütahya Müzesi Müdürü

FOREWORD

As Kütahya Museum Directorate, our activities that we have carried out since 2013 inside and outside the museum have been published in the yearbooks that we prepare every year. In addition to our activities in 2016, the articles of other researchers take place in this yearbook.

Eight distinct rescue excavations were carried out in 2016. In the yearbook, these excavations have been dealt with in separate articles. Moreover, the works in Kanlıtaş Mound linked to Eskişehir province which is near the border of Kütahya are published here due to being in our region. The researchers' investigations on some of the inventory artifacts in the museum section have been prepared as articles.

As Museum Directorate, investigations of cultural assets unearthed in the rescue excavations, activities to protect them, regional archaeological excavations helped us to learn new information about the history of our region. In Kütahya which has a rich history, new findings have been revealed about the civilisations coming today from thousands of years. The rescue excavations carried out in the places whose presence was known superficially beforehand, made us come to the conclusion that the history of the region should be investigated more thoroughly. In this way, environmental reflections of cultural interactions, economic and commercial activities and social lives of people can be revealed.

In the context of nearly forty five rescue excavations that we carried out in the last 30 years as Museum Directorate, the archeology of Kütahya have been clearer. Thanks to these excavations, thousands of cultural and natural assets have been added to our museums, they have been put under protection and the visitors have been informed.

In our region, prospective hope-inspiring studies are being continued in Çavdarhisar Aizanoi ancient city. We believe that these studies will make a major contribution to the economy and tourism of the city in the future.

Today, in addition to ministerial museums, special museums are being opened, carrying on their activities, and the number of these museums increase day by day in Kütahya. Considering the importance of publishing the archeological excavations carried on by the museums, we have a mission to publish them and inform the scientists. Furthermore, it is possible to follow the activities carried out inside and outside the museum by Kütahya Museum in virtual environment from constantly updated kutahyamuzesi.gov.tr address.

First and foremost thanks to General Directorate of Cultural Assets and Museums that supported the studies that we performed. I also would like to thank 34. Branch Directorate of Eskişehir State Hydraulic Works, Simav Municipality, Domaniç District Governorate, Regional Directorate for Foundations and the people and organizations that supported us. Also, I would like to thank ANKON Counsultancy Services Corporation who provided financial support in publishing this issue.

I offer my respects with the wishes to contribute to the scientists with this issue.

Metin TÜRKTÜZÜN
Kütahya Museum Director

KUREYŞLER BARAJI KURTARMA KAZILARI 2016 YILI ÇALIŞMALARI

KUREYŞLER DAM RESCUE EXCAVATIONS IN 2016 WORK

Metin TÜRKÜZÜN*

Serdar ÜNAN**

Nazan ÜNAN***

Özet

Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları'nın 2016 yılı periyodunda Höyüktepe ve Attepe'de, 2014 ve 2015 yılı kazı sezonlarında gerçekleştirilen çalışmalar sürdürülmüştür. Höyüktepe'nin kuzey, güney ve doğu kesiminde yoğunlaştırılan faaliyetlerle, Erken Tunç Çağı'na tarihlenen sur netleştirilmiştir. Höyüğün doğu kesiminde, bu sura yaslanan ve Orta Tunç Çağı'na tarihlenen mekânlar ortaya çıkarılmıştır. Yine höyüğün güneyinde, günümüze ait yoldan 5.00m derine inilerek açılan bir sondajda, höyükteki Geç Doğu Roma, Orta Tunç Çağı ve Erken Tunç Çağı mimari yapıları ve buluntuları tek bir açmada görünür hale getirilmiştir. Bu bakımdan, höyükteki Erken Tunç Çağı yerleşiminin sur dışında da devam ettiği belgelenmiştir. Attepe'de yer alan yerleşimde ise 2014 ve 2015'de ortaya çıkarılan bazilikanın mimari bütünlüğünün sağlanması için güneybatı kesiminde de çalışılmış, bu kısımda Geç Doğu Roma Dönemi'ne ait basit toprak mezarlar ortaya çıkarılmıştır. Bazilikanın güneybatısındaki yamaçta açılan açmada ise tıpkı kuzeydoğudaki bitişik nizamlı Geç Doğu Roma Dönemi sivil konutları gibi bir yerleşim olduğu saptanmıştır. Dereköy Nekropolü'nde ise 2016 yılında herhangi bir çalışma yapılamamıştır.

Anahtar Sözcükler: Kütahya, Kuzeybatı Anadolu, Erken Tunç Çağı, Orta Tunç Çağı, Geç Doğu Roma Dönemi, Nekropol

Abstract

The works carried out in Höyüktepe and Attepe in 2014 and 2015 excavation seasons have continued in 2016 works of Kureyşler Dam Rescue Excavations. The rampart dated to Early Bronze Age has been clarified

* Kütahya Müzesi Müdürü, Paşam Sultan Mah. Gediz Cad. No: 4 Kütahya, TÜRKİYE, metinturkuzun@hotmail.com

** Müze Uzmanı, (MA) Arkeolog, Kütahya Müzesi Müdürlüğü, Kütahya, TÜRKİYE, ser-un55@hotmail.com

*** Öğr. Gör., Dumlupınar Üniversitesi MYO Mimari Restorasyon Bölümü, Kütahya, TÜRKİYE, nazan.unan@dpu.edu.tr

thanks to the activities which were centered on the north, south and east parts of Höyüktepe. Sites which leaned against that rampart and were dated to Middle Bronze Age have been revealed in the east part of the mound. Moreover, in the south of the mound, with drilling 5.00metres deep from the contemporary road, Late Eastern Roman Period, Middle Bronze Age and Early Bronze Age architectural structures and finds in the mound have been made apparent in only one trench. In this regard, it has been documented that Early Bronze Age settlement in the mound continued out of the rampart, too. In order for ensuring the architectural integrity of the basilica which was excavated in the settlement in Attepe in 2014 and 2015, southwestern part was also worked on and simple earth graves belonging to Late Eastern Roman Period have been revealed in that part. It has been detected in the trench opened in the southwestern slope of the basilica that there was a settlement just like the Late Eastern Roman Period attached civil residence in the northeastern slope. On the other hand, no works have been made in Dereköy Necropolis in 2016.

Key Words: Kütahya, Northwest Anatolia, Early Bronze Age, Middle Bronze Age, Late Eastern Roman Period, Necropolis

GİRİŞ

Kütahya ili, Aslanapa ilçesi, Kureyşler köyünde, DSİ Eskişehir 3. Bölge Müdürlüğüne inşası tamamlanan Kureyşler Barajı nedeniyle, baraj sahasından etkilenen Höyüktepe, Attepe Yerleşimi ve Dereköy Nekropolü'nü kapsayan Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları, 2014 ve 2015 yıllarında olduğu gibi 2016 yılında da sürdürülmüştür (Bkz. Harita)¹.

¹ Kütahya ili, Aslanapa ilçesi, Kureyşler köyünde, DSİ Eskişehir 3. Bölge Müdürlüğüne inşası tamamlanan Kureyşler Barajı nedeniyle, baraj sahasından etkilenen Höyüktepe, Attepe Yerleşimi ve Dereköy Nekropolü'nü kapsayan Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları'na ilişkin Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünden alınan 03.05.2016 tarih ve 84754 sayılı kazı ruhsatı ve Kütahya Valiliğinden alınan 04.05.2016 tarih ve 559 sayılı olur neticesinde, 02.05.2016 tarihinde başlanılan kazı çalışmaları 31.07.2016 tarihinde tamamlanmıştır. 2016 yılı kazı sezonunda 15 teknik personel ve 57 işçi görev almıştır. Çalışmalar, Kütahya Müzesi Müdürü Metin TÜRKÜZÜN başkanlığında; Müze Uzmanı (MA) Arkeolog Serdar ÜNAN'ın sorumluluğunda, serbest arkeologlar (MA) Merve ANDAÇ, Mehmet ÇERİ, Bayram UYGUN, Hasan TUNÇ, Serhat KURT, Arzu SAMANCI, Kenan Aykan ASLAN, Fehmi YAŞAR, Özge AKIN, Hüseyin YÜCEL, Ece ALTINAY, Yunus ASLAN, Şeyma GAZCI, Sevda ALTUNKAYNAK, Zekeriya YAVUZ, Ercan KILIÇ, Seramik Uzmanı Mehmet YÖRÜR; Dumlupınar Üniversitesi Arkeoloji Bölümü lisans talebeleri Kübra BUĞRA, Merve DURAN, Hüseyin KABA, Fatma ÇİĞDEM, Nermin YILDIZ; Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Antropoloji Bö-

SERVİ MAHALLESİ KURTARMA KAZISI

SERVİ VILLAGE RESCUE EXCAVATIONS

Metin TÜRKTÜZÜN*
Serdar ÜNAN**

Özet

Kütahya, Merkez, Servi Mahallesi'nde yer alan tescilli bir yapının arka bahçesinde izinsiz bir kazı olayı vuku bulmuştur. İzinsiz kazı ile ilgili emniyet güçlerinin müdahalesi sonucunda durum müdürlüğümüze intikal etmiştir. Alanda yapılan inceleme sonucunda Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait kitabeli sunaklar tespit edildiğinden, bu alanda bir kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir. Kurtarma kazısı neticesinde Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait onurlandırma yazıtları, mezar stelleri, paye başlığı, arşitrav parçası, sütunlar, tiyatro koltuğu, sütun parçaları, heykel kaideleri gibi mimari parçaların yanı sıra Erken Doğu Roma Dönemi'ne ait sütun başlığı gibi mimari elemanlar tespit edilmiştir. Mimari parçaların bu alana, olasılıkla yeniden kullanım amaçlı olarak Erken Doğu Roma Dönemi'nde istiflendiği düşünülmektedir. Bu yazıtların dışında, Servi Mahallesi'nin 1 km kuzeybatısında, Cemalettin Mahallesi, Kobak Sokak'taki bir evin altında tarafımızdan görülemeyen benzer bir yazıtın daha olduğu belirlenmiştir. Kütahya merkezinde belirli yerlerde antik Kotyaion kentinin Roma İmparatorluk Dönemi kalıntılarına rastlanıldığı için, Servi Mahallesi ve Cemalettin Mahallesi'nde tespit edilen kitabelerin varlığı yeni bulgular içermesi bakımından, Kütahya tarihinin bu dönemine ışık tutacaktır.

Anahtar Sözcükler: Kütahya, Roma İmparatorluk Dönemi, Erken Doğu Roma Dönemi, Kotyaion, Onurlandırma Yazıtı, Mezar Kitabesi, Heykel Kaidesi

Abstract

An unauthorized excavation was carried out at the backyard of a registered structure taking place at Servi District in the city center, Kütahya. As a result of the intervention of police forces in the unauthorized excavation, the situation was submitted to Museum Directorate. Because inscribed altars belonging to the Roman Empire Period were detected

* Kütahya Müzesi Müdürü, Paşam Sultan Mah. Gediz Cad. No: 4 Kütahya, TÜRKİYE, metinturktuzun@hotmail.com

** Müze Uzmanı, (MA) Arkeolog, Kütahya Müzesi Müdürlüğü, Kütahya, TÜRKİYE, ser-un55@hotmail.com

after an examination at the site, a rescue excavation has been carried out at that site. In consequence of the rescue excavation, besides architectural fragments such as honorary inscriptions, funerary steles, pilaster capital, architrave fragment, columns, theatre seats, column fragments and pedestals belonging to the Roman Empire Period, architectural elements such as capitals belonging to Early Eastern Roman Empire Period were detected. It is most likely that the architectural fragments were piled at the site in order to be reused in Early Eastern Roman Period. Beside these epitaphs, a similar inscription was also detected under a house at Cemalettin District, Kobak Street, 1 km northwest of Servi District. Because one can encounter the ruins of ancient Kotyaion city of Roman Empire Period in some specific places at the city center of Kütahya, the existence of the epitaphs found at the districts of Servi and Cemalettin will shed light into this period of the history of Kütahya owing to the new evidence they contain.

Key Words: Kütahya, Roman Empire Period, Early Eastern Roman Period, Cotyaem, Honorary Inscription, Epitaph, Pedestal

GİRİŞ

Kütahya Müzesi envanterine kayıtlı Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait pek çok mimari eser bulunmaktadır. Bu eserlerden en önemlileri, bu döneme ilişkin yazılı bilgi verenleridir. Bu bilgiler üzerinden Kütahya ve civarında Roma İmparatorluk Dönemi ve sonrasına ilişkin bilgi edinmemiz mümkün olmaktadır. Bu eserlerin bir bölümü yayımlanmıştır¹. Diğer bir bölümü üzerinde çalışmalara devam edilmektedir². Envanterdeki bu eserlerin yanı sıra yeni kazılarla ortaya çıkan yazıtların varlığı, geçmiş bilgileri tamamlayıcı ve yeni bilgiler içerdiği ölçüde önem kazanmaktadır. Böylesine önemli bir buluntu gurubu Kütahya il merkezinde 2016 yılında ele geçmiştir. Merkez, Servi Mahallesi, Bolatbey Sokak'ta yer alan (Harita 1) tescilli bir özel mülkte³ (Fot.1) izinsiz kazı yapıldığının

¹ Drew-Bear - Demirkök - Dönmez - Türktüzün 2007; Parman 2002: 91 vd.

² Söz konusu çalışma Müze Müdürü Metin TÜRKÜZÜN, Prof. Dr. Thomas DREW-BEAR ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri Uzmanı Feza DEMİRKÖK tarafından yayına hazırlanmaktadır.

³ Tapuda 32 pafta, 2 ada, 139 parsel numarası ile kayıtlı, 379,83 m²lik alanı ihtiva eden, ortasında tescilli bir bina ve müşterek kulübesinden ibaret olan özel mülk, Kütahya nüfusuna kayıtlı Ferhat TAK ve Nezahat DİNÇEL adlı vatandaşlara ait olduğu tespit edilmiştir.

DOMANIÇ ANITSAL TONOZLU MEZARI KURTARMA KAZISI

RESCUE EXCAVATION OF VAULTED MONUMENTAL TOMB IN DOMANIÇ

Serdar ÜNAN*
Recep KARACA**

Özet

Arkeolojik açıdan her geçen gün daha fazla bulgular tespit edilen Kütahya'nın, yeterince araştırılmayan ilçelerinden birisi de Domaniç'tir. Domaniç ilçe merkezinde, Hisar Mahallesi'nde, ilçeyi Bursa'ya bağlayan karayolu üzerinde yer alan anıtsal tonozlu mezarın varlığı 1960'lı yıllardan bu yana bilirse de, bugüne dek yapıda herhangi bir kurtarma kazısı yapılmamıştır. Tonozlu mezarın içinde temizlik yapılarak yapının planı çıkarılmıştır. Tonozlu mezarın girişinin önündeki mezarlarda ele geçen buluntular benzerleri ile karşılaştırılarak tarihlendirilmiştir. Yapı çevresinde ortaya çıkarılan duvarlar nedeniyle, yapının ilk inşa süreci ve hangi amaçla yapıldığı tartışılmıştır. Bölgeye yakın merkezlerde varlığı bilinen tonozlu mezarlarla karşılaştırması yapılarak, ortak ve farklı yönleri ortaya konulmuştur. Kütahya ilindeki benzer bir yapı nedeniyle ilk inşa süreci MS 2. yy'a tarihlendirilen yapının aile mezarı olarak hizmet gördüğü, MS 3-4. yy'da çevresine olasılıkla bir kilise inşa edildiği, bu nedenle MS 5. yy'dan sonra da hem içine, hem de çevresine gömü yapılmaya devam edildiği düşüncesi üzerinde durulmuştur. Bunların dışında, yapı içinde ele geçen iskeletler üzerinde 2016 yılında detaylı bir antropolojik araştırma yapılmış, bu araştırma ayrı bir makale konusu olarak ele alınmıştır. Anıtsal tonozlu mezarın yer aldığı alanda bir Arkeo-park düzenlemesine ilişkin planlar hazırlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kütahya, Domaniç, Roma İmparatorluk Dönemi, Nekropol, Tonozlu Mezar

Abstract

One of the towns of Kütahya where much more findings are detected day by day in archeological terms is Domaniç. Although the existence of

* Müze Uzmanı, (MA) Arkeolog, Kütahya Müzesi Müdürlüğü, Kütahya, TÜRKİYE, ser-un55@hotmail.com

** Müze Uzmanı, Arkeolog, Kütahya Müzesi Müdürlüğü, Kütahya, TÜRKİYE, recep.karaca@kulturturizm.gov.tr

a monumental burial chamber at Hisar District in Domaniç county town had been known since 1960s, a rescue excavation was not carried out on the structure up to now. The plan of the structure has been drawn after cleaning inside of the burial chamber. The finds unearthed in front of the burial chamber entrance have been dated by comparing them with their similars. Due to the walls unearthed around the structure, the first construction process of the structure and for what purpose it was constructed has been discussed. Common and different aspects have been presented by comparing it with the burial chambers whose existence around the site has been known. The structure whose first construction process was dated to 2nd century AD due to a similar structure in Kütahya, has been thought to serve as a family grave and most probably a church was built around it in the 3rd-4th centuries AD and thus funerals were buried both inside and outside of the structure after 5th century AD.

Apart from that , a detailed anthropological examination was performed on the skeletons unearthed in the structure in 2016, and this examination is discussed as a different article topic. Moreover, plans to arrange an Archeopark in the site where the monumental vaulted tomb exists have been prepared.

Keywords: Kütahya, Domaniç, Roman Empire Period, Necropolis, Vaulted Tomb

GİRİŞ

Arkeolojik açıdan her geçen gün daha fazla bulgular tespit edilen Kütahya'nın yeterince araştırılmayan ilçelerinden birisi de Domaniç'tir. Kütahya ilinin kuzeybatısında yer alan Domaniç'in kuzeyinde Bursa ili ve İnegöl ilçesi yer almaktadır (Harita1). Kütahya'nın bir diğer ilçesi olan Tavşanlı'nın kuzeyindeki bölge de çok az araştırılmıştır ve metinlerin çoğunluğu MS 4. yy'a ya da sonraki dönemlere tarihlidir. Domaniç'e bağlı Aksu köyü (Pesemit) topluluğu haricinde, bu yazıtlar topografik herhangi bir bilgi içermemektedir¹.

Buna karşın, Domaniç ve çevresindeki köylerde Roma ve Doğu Roma (Bizans) dönemlerine ait sunak, sütun parçaları, mezar stelleri vb. mimari kalıntıların olması², Domaniç ve çevresinde en azından Roma İmparatorluk Dönemi ve Doğu Roma (Bizans) Dö-

¹ İznik 2006: 240.

² Domaniç ilçesine bağlı Çökköy'de ve Saruhanlar köyünde bu tip mimari parçalardan çok sayıda mevcuttur.

YONCALI TÜMÜLÜSÜ KURTARMA KAZISI

RESCUE EXCAVATION AT YONCALI TUMULI

Serdar ÜNAN*

zet

Türkiye’de tarihi ve kültürel mirasın yağması bakımından izinsiz kazılar, özellikle taşınmaz kültür varlıkları üzerinde etkisini her geçen gün giderek artırmaktadır. Bu yağmadan en çok etkilenen illerin başında Kütahya gelmektedir. Kütahya ilinde her yıl izinsiz kazılar nedeniyle, arkeolojik anlamda halen yeterli lde incelenmemiş olan kültür varlıkları olumsuz etkilenmektedir. Böyle bir izinsiz kazı neticesinde tahrip edilen yerlerden birisi de Yoncalı Tümülüsü’dr. Tescilli bir kültür varlığı olan Yoncalı Tümülüsü’nde izinsiz kazı yapıldığının ortaya çıkmasının ardından, tmlsten geriye kalanları en azından belgelemek amacıyla bir kurtarma kazısı gerekleştirilmiştir. Bu kurtarma kazısı neticesinde ortaya ıkan bulgular makale kapsamında ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kurtarma Kazıları, Kütahya, Tmlsler, Hellenistik Dönem, Roma Dönemi, Mezar Odaları

Abstract

Unauthorized excavations that are the plunders of historical and cultural heritage have increased effectiveness especially on the immovable cultural assets day by day in Turkey. Kütahya is one of the most affected provinces. Every year, cultural assets which have not yet been examined adequately are affected negatively, because of the unauthorized excavations in Kütahya. One of the sites that was ruined as a result of such an unauthorized excavation was Yoncalı Tumulus. After it was found out that an unauthorized excavation was carried out in Yoncalı Tumulus which is a registered cultural asset, a rescue excavation has been carried out in order to document the remainders of the Tumulus at least. The obtained findings of the rescue excavation are handled within the scope of the article.

Keywords: Rescue Excavations, Kütahya, Tumuli, Hellenistic Period, Roman Period, Burial Chambers

---

* Mze Uzmanı, (MA) Arkeolog, Kütahya Müzesi Müdürlüğü, Kütahya, TÜRKİYE, ser-un55@hotmail.com

GERMİYANOĞLU DÖNEMİ İMARET KÜLLİYESİ KURTARMA KAZISI

RESCUE EXCAVATION AT GERMİYANOĞLU PERIOD İMARET COMPLEX

Metin TÜRKTÜZÜN*
Seher A. DUĞAN**
Mahmut TOGAY***
Bayram UYGUN****
Mehmet ÇERİ*****

Özet

Germiyanoğlu Beyliği, Anadolu tarihinin Orta Çağı'nın en güçlü ve özgün beyliklerinden birisidir. Tarih sahnesinde kaldıkları süre içinde, siyasi kimlikleri dışında, ortaya koydukları mimari eserlerle de, ait oldukları döneme damgalarını vurmuşlardır. Bu eserlerin en önemlileri kuşkusuz Kütahya ilinde yer almaktadır. Kütahya ilinde, Börekçiler Mahallesi'nde, tarihi Ulu Camii (MS 1410), Germiyanoğlu Beyliği'nin son dönemlerine ve Osmanlı Dönemi'nin Kütahya ilindeki hâkimiyet evresinin ilk dönemlerine rastlamakla, özgün yapısı dışında tarihi açıdan da özel bir yapıdır. Ulu Camii'nin kendisi günümüze kadar ayakta kalırken, külliye'nin çevresinde yer alan diğer yapılar toprak altında kalmıştır. Bu yapılardan en önemlileri II. Yakup İmaret'i ve içinde Mescidi (MS 1411-1412), Sakahane, Kütüphane ve Hamam'dır (MS 1361-1387). Hamam yapısında 2016 yılında gerçekleştirilen kurtarma kazısı bu makalenin konusunu teşkil etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kütahya, Germiyanoğlu Dönemi, Külliye, İmaret, Hamam, Kütüphane

---

* Kütahya Müzesi Müdürü, Paşam Sultan Mah. Gediz Cad. No: 4 Kütahya, TÜRKİYE, metinturktuzun@hotmail.com

** Müze Uzmanı, Sanat Tarihçisi, Kütahya Müzesi Müdürlüğü, Kütahya, TÜRKİYE, sheeralt@hotmail.com

*** Müze Uzmanı, Sanat Tarihçisi, Kütahya Müzesi Müdürlüğü, Kütahya, TÜRKİYE, @hotmail.com

**** Arkeolog, Kütahya Müzesi Müdürlüğü, Kütahya, TÜRKİYE, byrmuygunn@gmail.com

***** Arkeolog, Kütahya Müzesi Müdürlüğü, Kütahya, TÜRKİYE, mehmetceri@hotmail.com

Abstract

Germiyanoğlu Principality was one of the most powerful and distinctive principalities of Anatolian history in the Middle Ages. While they were at the stage of history, they made their mark at their period not only with their political identity but also with the architectural works they produced. The most important ones of these artifacts exist in Kütahya province, definitely. Historical Grand Mosque (AD 1410) at Börekçiler District of Kütahya Province, coincides with the final periods of Germiyanoğlu Principality and with the first period of Ottoman authority on Kütahya Province. The mosque is a unique structure not only in historical terms but also for its original structure. Although the mosque itself has survived until today, the other buildings around the complex remained under the earth. The most significant ones of these structures are II. Yakup İmaret and its Mosque (AD 1411-1412), Valve House, Library and Bath (AD 1361-1387). The rescue excavation carried out in the Bath structure in 2016 constitutes the subject of this matter.

Keywords: Kütahya, Germiyanoğlu Period, Social Complex, İmaret, Bath (Hammam), Library

GİRİŞ

Malazgirt Meydan Muharebesi'ni takiben, Anadolu'yu fethedip girişen ve devamlı batıya doğru hareket eden Türk Dönemi'nde, İznik'i merkez yaparak, Anadolu Selçuklu Devleti'ni 1078'de kuran Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın devam eden fetihleriyle hemen hemen aynı yıllarda, Kütahya'nın da Türk hâkimiyetine girdiği kabul edilmektedir. Süleyman Şah zamanında Kütahya, Anadolu Selçuklu Devleti'nin batı ucunu teşkil etmekteydi. Kütahya, I. Haçlı Seferi'ndeki Haçlı ordularının Anadolu'ya girmesine kadar, Türkler'in elinde kalmıştır. Miryokefalon (*Myriakephalon*) Muharebesi'ni (17 Eylül 1176) takip eden yıllarda, Türkler'in ilerleyişini ve sınırlarda toplanmış olan Türkmen kuvvetlerinin akınlarını durdurmak Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) için artık mümkün değildi. Sultan II. Kılıçarslan, 1182 yılında yeni bir fetih hareketine girişerek, Uluborlu ve Kütahya'yı, ilk fethinden neredeyse yüz yıl sonra, yeniden Türklerin hâkimiyetine almıştır¹.

Kütahya'nın kesin olarak Türk hâkimiyetine girmesi ise Alaaddin

¹ Yıldız 1982: 36.

SİMAV MOZAİKLİ EV KURTARMA KAZISI

RESCUE EXCAVATION OF A MOSAIC HOME IN SİMAV

Metin TÜRKÜZÜN*

Ferhat GÜZELDAĞ**

Mehmet BAKIR***

Özet

Simav'da kâgir bir binanın altında mozaikler olması nedeniyle yapı 1990 yılında tescillenmiştir. Bina 2005 yılında yangın geçirmesi üzerine terk edilmiştir. Bu nedenle mozaikliler izinsiz kazıcılarca tahrip edilmeye başlanmıştır. Kâgir bina Simav Belediyesi'nce kamulaştırılarak, mozaiklerin bulunduğu adanın arkeolojik park olarak düzenlenmesi için proje hazırlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, mozaikli alanda bir kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir. Kâgir binanın molozu kaldırıldığında, apsisli ve dikdörtgen tasarımlı bir yapı ortaya çıkarılmıştır. Dini bir kompleksin eklentisi ya da bir şapel olduğu düşünülen yapı ve bu yapıya ait mozaikler ortaya çıkarılırken, mozaikli tabanın altında 856 adet Roma Dönemi'ne ait sikkeler ele geçmiştir. Kazı sonrasında duvar kalıntılarının ve mozaiklerin üzeri koruyucu çatı ile örtülerek konservasyonu ve onarımı gerçekleştirilmiştir. Kazıda ele geçen sikkeler bakımından yapı ve mozaikler MS 4-5. yy'a tarihlendirilmiştir. Bu makale kapsamında, yapılan kazı çalışmaları anlatılarak, mozaikler üzerindeki figür, motif ve yazıtlar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca mozaikler üzerindeki yazıtların tercümesi de yapılarak yapının dini mahiyeti ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kütahya, Simav, Mozaik, Doğu Roma Dönemi, Kilise, Şapel

Abstract

In Simav, due to the mosaics under a masonry building, the structure was registered in 1990. The building was abandoned after a fire in 2005. Thus the mosaics started to be destroyed by unauthorized excavators. The

* Kütahya Müzesi Müdürü, Paşam Sultan Mah. Gediz Cad. No: 4 Kütahya, TÜRKİYE, metinturktuzun@hotmail.com

** Müze Uzmanı, Arkeolog, Kütahya Müzesi Müdürlüğü, Kütahya, TÜRKİYE, ferhat.guzeldag@kultur.gov.tr

*** Müze Uzmanı, Arkeolog, Kütahya Müzesi Müdürlüğü, Kütahya, TÜRKİYE, mehmet.bakir@kultur.gov.tr

masonry building was expropriated by Simav Municipality and a project was prepared to organize the island where the mosaics exist to be an Archeopark. In accordance with this purpose, a rescue excavation was carried out in the mosaic site. When the debris of the masonry building removed, an apsidal and rectangular structure was unearthed. While the structure which was thought to be an annexe of a religious complex or chapel and mosaics of this building were being unearthed, 856 coins belonging to Roman Period were obtained under the mosaic floor. After the excavation, wall remains and mosaics were conserved and repaired by covering them with a protecting roof. The structure and the mosaics were dated to 4th-5th centuries AD in terms of coins unearthed in the excavation. Within the scope of this article, the excavation works carried out were mentioned and the figures, motifs and inscriptions on the mosaics examined in detail. Moreover, the religious nature of the structure was revealed by translating the inscriptions on the mosaics.

Keywords: Kütahya, Simav, Mosaic, Eastern Roman Period, Church, Chapel

GİRİŞ

Kütahya Müzesi Müdürlüğünce 2016 yılında kurtarma kazısı gerçekleştirilen yerlerden birisi de Simav'dır (Harita 1). Kütahya'nın diğer ilçelerinde olduğu gibi Simav'da da Roma İmparatorluğu ve Doğu Roma İmparatorluğu'nun maddi kültür kalıntılarının bir kısmı toprak üzerinde, bir kısmı ise toprak altındadır (Harita 2)¹. Bunlardan en önemlilerinden birisi, 1990 yılında tespit edilerek tescile önerilen mozaiklerdir². Simav Belediyesinin kentteki tarihi ve kültürel dokuya önem vererek, bu yapıların restorasyon ve konservasyonlarının yapılmasını önemsemesi bağlamında³, "Mozaikli Ev" adı ile tescilli yapı altındaki mozaiklerin, kurtarma kazısı yapılarak ortaya çıkarılarak bulundukları alana ve çevresine Kültürel Amaçlı Arkeolojik

¹ Müdürlüğümüz kayıtlarına göre Simav ilçesinde 23 adet Arkeolojik Sit Alanı, 28 adet Tescilli Sivil Yapı örneği, 53 adet Dinsel Kültürel Yapı, 1 adet tescilli Askeri Yapı bulunmaktadır.

² Müze Müdürlüğüne sunulan dönemin müze uzmanları Metin TÜRKÜZÜN ve Şükran TEKİN'in 10.09.1990 tarihli uzman raporu.

³ Simav Belediyesinin maddi desteği ile 2013 yılında da kent merkezinde yer alan Asarkale'de kurtarma kazısı gerçekleştirilmiş ve bu kale ilgili röleve, restorasyon ve konservasyon projesi hazırlanmıştır. Bu kazı ile ilgili olarak bkz. Türktüzün - Ünan 2014: 96.

ÇAVDARHİSAR BARAJI KURTARMA KAZISI

ÇAVDARHİSAR DAM RESCUE EXCAVATIONS

Serdar ÜNAN*

Özet

Çavdarhisar Barajı, Bedir Çayı üzerinde sulama amacıyla 1985-1990 yılları arasında inşa edilmiştir. Baraj gövdesinde 2016 yılında meydana gelen çatlaklar nedeniyle suları boşaltılarak gövde tamirata alınmıştır. Sularının boşaltılması ile baraj havzasında bazı kültür varlıklarının ortaya çıkması üzerine alanda yapılan incelemede Geç Doğu Roma Dönemi ve Tunç Çağı'na ait çanak çömlek parçaları tespit edilmiştir. Bu çanak çömlerlerin yanı sıra iki taş sandık mezara rastlanmıştır ve barajın su tutmasının üzerinden yirmi altı yıl geçtikten sonra baraj havzasında kurtarma kazısı yapılmıştır. Bu nedenle, bir barajın havzasında sular boşaltıldıktan sonra geride kalan kültür varlıklarına ne olabileceğine ilişkin de ilginç bir sonuç ortaya çıkmıştır. Tespit edilen mezarlardan birisi Geç Doğu Roma Dönemi'ne, diğeri ise Erken Tunç Çağı III'e tarihlenmiştir. Kütahya'da arkeolojik kazı ile ortaya çıkarılan en erken mezar buluntuları Erken Tunç Çağı II'ye aittir ancak bunlar çömlek mezarlardır. Sandık mezarlar ise daha önce Orta Tunç Çağı'nda tespit edilmiştir. Çavdarhisar Barajı Kurtarma Kazısı neticesinde ise bölgede ilk defa Erken Tunç Çağı III'e tarihlediğimiz sandık mezar tespit edilmiştir. Makale kapsamında mezarlarda gerçekleştirilen kurtarma kazısı anlatılarak, buluntular benzerleri ile karşılaştırılıp tarihlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kütahya, Kuzeypatı Anadolu, Erken Tunç Çağı, Geç Doğu Roma Dönemi, Nekropol

Abstract

Çavdarhisar Dam was built on Bedir Brook for irrigation purposes between the years of 1985-1990. Due to the cracks on the body of the dam which occurred in 2016, its water was drained and the body started to be repaired. When some cultural assets showed up in the catchment basin with water drain, an examination started and pottery fragments belonging to Late Eastern Roman Period and Bronze Age were detected. In

* Müze Uzmanı, (MA) Arkeolog, Kütahya Müzesi Müdürlüğü, Kütahya, TÜRKİYE, ser-un55@hotmail.com

addition to these pottery fragments, two stone cists were encountered and a rescue excavation was carried out in the catchment basin 26 years after the dam retained water. Thus, an interesting result has been arised about what may happen to the cultural assets which remain behind after the water in a catchment basin is drained. One of the detected cists was dated to Late Eastern Roman Period and the other one was dated to Early Bronze Age III. The earliest tomb finds unearthed with archeological excavation in Kütahya belong to Early Bronze Age II, but these are pottery tombs. On the other hand, cists were detected in Middle Bronze Age beforehand. As a result of Çavdarhisar Dam Rescue Excavation, a cist dated to Early Bronze Age III was detected for the first time. In the scope of this article, rescue excavations carried out in the tombs have been explained and the finds have been dated by comparing with their similars.

Keywords: Kütahya, Northwest Anatolia, Early Bronze Age, Late Eastern Roman Period, Necropolis

GİRİŞ

İnsanların en temel gereksinimi olan su, antik yerleşimlerdeki insanlar için de temel bir gereksinim kaynağı olmuştur. Suyu ulaşmada ve suyu kullanmadaki imkânların kısıtlılığı bakımından, antik topluluklar istisnalar olmakla birlikte suya olabildiğince yakın mesafede olacak şekilde yerleşimlerini kurmuşlardır¹. Bu yerleşimler genel olarak tatlı su kaynaklarının geçtiği vadilerin iç kısımlarında yer almaktadır. Kütahya özelinde Tunç Çağı insanların bu şekilde bir yerleşim stratejisi izledikleri ileri sürülebilir. Kazısı yapılan Seyitömer Höyük², Çiledir Höyük³ ve Höyüktepe'ye⁴ baktığımızda, yerleşimlerin dere kenarlarına kuruldukları görülmektedir. Bu yerleşimlerden Höyüktepe sulama amaçlı inşa edilen Kureyşler Barajı nedeniyle kazılmış olup baraj suları altında kalacaktır. Kütahya'daki höyüklerin dışında ülkemizdeki kültür varlıklarının önemli bir bölümünü, artan enerji ve su ihtiyacına paralel olarak sulama ya da elektrik üretimi amaçlı barajların inşası nedeniyle su altında

¹ Gölbaş 2016: 318.

² Bilgen 2011: 18, 19'da derenin adı verilmeden, Seyitömer Höyüğü'nün dere kenarında olduğu ifade edilmektedir. Seyitömer Höyüğü'nün güneydoğusunda kalan, günümüzde kurumuş bu derenin adı yöre halkınca "Ondördün Dere" ya da "Kavak Deresi" olarak adlandırılmaktadır.

³ Türktüzün - Ünan - Ünal 2016: 50.

⁴ Türktüzün - Ünan 2015: 38.

YENİ BELEDİYE BİNASI HAFRİYATI KURTARMA KAZISI

RESCUE EXCAVATION OF NEW TOWN HALL EARTHWORK

Serdar ÜNAN*

Özet

Kütahya merkezinde günümüze dek pek çok alanda Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait mezarlar ortaya çıkmıştır. Bu mezarlar kentin gelişimine paralel olarak genellikle inşaatlar sırasında ortaya çıkmaktadır. Kent merkezinde yoğun bulgulara rastlanan yerleri Servi Mahallesi, 30 Ağustos Mahallesi, Saray Mahallesi, Börekçiler Mahallesi, Maruf Mahallesi, Ali Paşa Mahallesi, İstiklal Mahallesi ve Cemalettin Mahallesi olarak sıralamak mümkündür. Gayıpefendi Mahallesi'nde yer alan eski Otogar sahasında, 2016 yılında inşaatına başlanılan yeni belediye binasındaki çalışmalar nedeniyle taş tekne mezarlar ortaya çıkmıştır. Tüf taşından oyularak oluşturulan dört tekne mezar, bir kiremit mezar ve mimari blokların ortaya çıktığı alanda kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir. Mezarlardan pişmiş toprak testicikler ve bir bronz sikke ele geçmiş olup, buluntulardan hareketle mezarlar MS 2-3.yy'lar arasına tarihlenmiştir. Kazı çalışmaları neticesinde tekne mezarlar yerlerinden kaldırılmıştır. Bu sonuçlara göre söz konusu kazı çalışması Kütahya'nın kuzeyinde yer alan Gayıpefendi Mahallesi'nde tespit edilen mezarlarla, Roma İmparatorluk Dönemi Kütahya'sının nekropollerinden birisi daha belirlenerek, antik Kotyaion'un sınırlarının saptanması için önemli bir bilgi kaynağı olmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kütahya, Roma İmparatorluk Dönemi, Nekropol, Tekne Mezar, Kiremit Mezar

Abstract

In the Kütahya city center, Roman Empire Period tombs have been unearthed in many sites until today. These tombs have been mostly unearthed during constructions in parallel with the development of the city. The sites where finds have been come across intensively in the city center can be ordered as follows; Servi District, 30 Ağustos District, Saray District, Börekçiler District, Maruf District, Ali Paşa District, İstiklal Districtand Cemalettin District. In the old coach station field located at Gayıpefendi District, stone carved graves have been unearthed due to the workings in the new Town Hall which started to be constructed in

*Müze Uzmanı, (MA) Arkeolog, Kütahya Müzesi Müdürlüğü, Kütahya, TÜRKİYE, ser-un55@hotmail.com

2016. A rescue excavation have been carried out in the site where four stone grave made by carving the tuff stone, one tile grave and architectural blocks have been unearthed. Terracotta juglets and a bronze coin have been obtained from the tombs and with reference to the finds, the tombs have been dated to 2nd-3rd centuries AD. As a result of the excavations, the carved stone graves have been removed. According to these results, with the aforementioned excavation, tombs have been unearthed at Gayipefendi District located in the north of Kütahya, thus one of the necropolises of Kütahya in Roman Empire Period have been detected which have been a crucial source of information for determining the borders of ancient Kotyaion.

Key words: Kütahya, Roman Empire Period, Necropolis, Carved Stone Grave, Tile Grave

GİRİŞ

Kütahya merkezinde günümüze dek pek çok alanda Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait mezarlar ortaya çıkmıştır. Bu mezarlar kentin gelişimine paralel olarak genellikle inşaatlar sırasında ortaya çıkmaktadır. Kent merkezinde yoğun bulgulara rastlanan yerleri 30 Ağustos Mahallesi, Ali Paşa Mahallesi, Paşam Sultan Mahallesi, Saray Mahallesi, Servi Mahallesi, Börekçiler Mahallesi, Maruf Mahallesi, İstiklal Mahallesi ve Cemalettin Mahallesi olarak sıralamak mümkündür (Harita 1). Bunlardan Börekçiler ve Maruf Mahallesi'nde basit toprak mezarlara rastlanılırken, 30 Ağustos Mahallesi'nde 1960 yılında yapılan bir hafriyatıta mermer bir lahde (Fot.1)¹, Saray Mahallesi, Ali Paşa Mahallesi'nde Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait sandık mezar ve mezar sunaklarına,² Paşam Sultan Mahallesi'nde ise yine aynı döneme ait stellere rastlanılmıştır³. Mezarların dışında, 1980 yılı ve sonrasında Pirlar Mahallesi'nde⁴ ve Maruf Mahallesi'nde çok sayıda mezar sunağına sunağı ele geçerken⁵, İstiklal Mahallesi'nde basit toprak ve kiremit mezarların yanı sıra 1978 yılında temel hafriyatı sırasında mermer bir Herakles lahdi

¹ A_00569 Env. No'lu lahit.

² Drew-Bear - Demirkök 2007: 167.

³ a.g.e.: 228, 229.

⁴ a.g.e.: 82, 83.

⁵ a.g.e.: 96-139.

KANLITAŞ HÖYÜK (ESKİŞEHİR/İNÖNÜ) KAZISI 2016 YILI ÇALIŞMALARI

KANLITAŞ HÖYÜK (ESKİŞEHİR/İNÖNÜ)
2016 SEASON EXCAVATION WORK

Ali Umut TÜRKCAN*
Neyir KOLANKAYA BOSTANCI **
Onur ÖZBEK***
Halil ÇAKAN****
Salih KAVAK*****

Özet

Porsuk Kültürü'nün tespit edilen en iyi korunmuş höyüğü olan Kanlıtaş Höyük (Eskişehir/İnönü), kuzeybatı Anadolu'da dağlık ve ormanlık alanın sınırındadır. Höyükte bulunan arkeolojik malzemenin genel değerlendirilmesinde, höyüğün en erken MÖ 6. Bin sonu Erken Kalkolitik Dönem'den başlayarak kesintisiz Orta Kalkolitik, Geç Kalkolitik, İlk Tunç Çağı sonuna kadar yaklaşık üç bin seneyi aşan bir yerleşimin varlığı öngörülmektedir. 2016 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında, höyüğün tepe kesiminde belirlenen üç 10.00 x 5.00m açmalarda yatayda 150m² bir alan ve dikeyde 2.00m'ye ulaşan sondajda yeni bir tabakalanma ortaya çıkarılmıştır. Bu sene, 2015 yılında M16 açmasının güney cephesinde istinat duvarının iç kısmında başlayan derinleşme sondajına devam edilmiştir. Bu sayede, tepe kesiminin kuzeybatısında, sondajdaki bu kompleks yerleşim dolgularının altında yerleşmenin en erken tabakası ve anakaya ile olan ilişkileri ortaya koymuştur. Buluntu grupları arasında en dikkati çeken, mermer malzemeden yapılan halka biçimli bilezikler ve genelinde manyezitten yapılan üretim aletleridir. Bu aletler Kanlıtaş'ın bir mermer bilezik üretim merkezi olduğunu her sene daha açık ortaya

* Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Protohistonya ve Önasya Arkeolojisi ABD, Eskişehir, TÜRKİYE, aturkcan@anadolu.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Ankara, TÜRKİYE, neyir@hacettepe.edu.tr

*** Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Prehistorya Anabilim Dalı, ozbekonur@yahoo.com

**** Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü, Adana, TÜRKİYE, hcakan@cu.edu.tr

*****Uzman Biyolog, Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü, Adana, TÜRKİYE, s_kavak@yahoo.com

koymaktadır Mermer bileziklerin yapım teknolojilerini bütün aşamalarının bugüne kadar örneklerine az rastlanır alet tipleri ile beraber gelmesi ile Anadolu'da aletleri ve hammadde ürünleri ile bütün üretim zincirini gösteren bir yerleşmedir. Bu seneki rapor ayrıca 2014 yıllarından beri sürdürülen flora, yontmataş, öğütme taşları, mermer bilezik ve boncuk endüstrisi kadar ilk defa 2016 yılı üzerinde kısa bir dönem çalışılan fauna ile çalışmanın özetlerini vermeye çalışmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kanlıtaş Höyük, Flora, Fauna, Yontmataş, Öğütme Taşları, Mermer Bilezikler

Abstract

The Chalcolithic period mound called Kanlıtaş is located in Eskişehir/İnönü Province at the edge of a mountainous region at NW Region of Anatolia. The Mound is almost the biggest and seems to be best preserved of Chalcolithic Porsuk settlements showing similar material with Orman Fidanlığı from Early, Middle and Late Chalcolithic habitation plus EBA remains on eastern slopes. The excavation work since 2013 focused again on the hill part of the settlement which rests on a huge basalt rock block inside the valley. 2016 year excavation was conducted in 3 trenches of 10x5 m. within 150 m² area horizontally and one sondage that is 2 m. deep displaying stratification. Thus, this complex habitation at NW section of summit area within this sondage gave the earliest layer (III. Layer) and the relations of the basal layers, A large collection of marble bracelet and bead pieces have been found along with manufacturing tools are always noteworthy finds of the settlement. Discarded broken marble bracelet (or ring) pieces, noteworthy for their numbers reaching over dozens, also known from Orman Fidanlığı. They show almost all various stages of manufacture ranging from blanks to nearly complete products, with some associated production tools. Moreover, this year report also tried to give the more clear results on Flora, Lithics, Ground Stones, Marble Bracelet and bead production since 2014 as well as Fauna study for the first time within 2016 finds.

Keywords: Kanlıtaş Mound, Excavation, Flora, Fauna, Lithics, Ground Stones, Marble Bracelets

GİRİŞ

Kanlıtaş Höyük, Eskişehir il merkezinin batısında İnönü ilçesi, Aşağı Kuzfındık köyünün 1 km doğusunda, köy yolunun yanında yer almaktadır. Kanlıtaş Mevkii olarak da bilinen (39, 41.887 K, 30, 05.015 D, Rakım: 964m) yerleşme, Aşağı Kuzfındık köyüne

KÜTAHYA'DA PALEOLİTİK ÇAĞ (KUZEYBATI ANADOLU)

PALEOLITHIC IN KUTAHYA (NORTHWESTERN ANATOLIA)

Berkay DİNÇER*

Özet

Aizanoi (Çavdarhisar) ve Kureyşler'de (Aslanapa) yakın zamanda gerçekleştirilmiş araştırmalarda 54 Paleolitik buluntu yeri ortaya çıkarılmıştır. Alt Paleolitik buluntular çok az sayıdadır ve yongaların baskınlığı ile tanımlanır. Paleolitik buluntu yerlerinin büyük kısmı Orta Paleolitik teknolojiyi yansıtır. Bu Orta Paleolitik teknolojilerin temel özelliği Levallois üretiminin düşük oranıdır. Aizanoi (ikincil, çaytaşı) ve Kureyşler'deki (birincil, silisleşmiş kalker) farklı hammaddeler, özellikle Levallois çekirdeklerde gözlemlenen birbirine benzemeyen yontmataş teknolojiler olması sonucunu doğurmuştur. Aizanoi'daki Levallois çekirdekler her zaman tercihli tek bir yonga çıkarımına yönelikken Kureyşler'dekiler tercihli ile birlikte dilgisel ve merkezci çekirdeklerdir.

Anahtar Sözcükler: Kütahya, Aizanoi, Kureyşler, Alt Paleolitik, Orta Paleolitik, Yontmataş Teknolojisi

Abstract

Recent researches conducted in Aizanoi (Çavdarhisar) and Kureyşler (Aslanapa) revealed 54 Paleolithic sites. Lower Paleolithic finds are very scarce and characterized in the dominance of flakes. Most of the Paleolithic sites represent Middle Paleolithic technology. Main characteristic of these Middle Paleolithic technologies is the low percentages of Levallois production. Different raw materials in Aizanoi (secondary, pebbles) and Kureyşler (primary, silicified limestone) resulted in dissimilar lithic technologies evidenced especially in the Levallois cores. Levallois cores in Aizanoi are always preferential while those at Kureyşler are laminar and centripetal along with the preferential ones.

Keywords: Kütahya, Aizanoi, Kureyşler, Lower Paleolithic, Middle Paleolithic, Lithic Technology

* Yrd. Doç. Dr., Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Ardahan, TÜRKİYE, berkaydincer@gmail.com

HÖYÜKTEPE'DE ELE GEÇEN BİR KAP ÜZERİNE YORUMLAR

INTERPRETATIONS ON A VESSEL UNEARTHED IN HÖYÜKTEPE

Nazan ÜNAN*

Özet

Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları 2014-2016 yılları arasında Kütahya Müzesi Müdürlüğü başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Baraj sahası içinde çalışılan alanlardan biri olan Höyüktepe'de Erken Tunç Çağı II, Orta Tunç Çağı ve Geç Doğu Roma Dönemi tabakaları tespit edilmiştir. Höyüğün tepe kısmında bulunan ETÇ II tabakasından kare formlu, dört ayaklı bir kap ele geçmiştir. Bu çalışmada kap tanıtılmış, benzerleri ile karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Karşılaştırılan örneklerde baskın çoğunluğun Neolitik ve Kalkolitik dönemlere ilişkin tabakalarda ele geçmiş olması, Höyüktepe örneğinin bu erken dönemlere tarihlenebileceğini ve Kütahya Bölgesi'ndeki kronolojik boşluğu doldurabileceğini düşündürmektedir. Bu tip kaplar Orta, Batı ve Kuzeybatı Anadolu'daki merkezlerde kulture ilişkilendirilirken, Höyüktepe'de ele geçtiği tabakadaki günlük kullanıma yönelik kaplar nedeniyle bu işleyle değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kütahya, Kuzeybatı Anadolu, Erken Tunç Çağı, Neolitik Dönem, Kutu Biçimli Kap

Abstract

Kureyşler Dam Rescue Excavations were carried out under the presidency of Kütahya Museum Directorate between 2014-2016. Early Bronze Age II, Middle Bronze Age and Late Eastern Roman Period layers were detected in Höyüktepe which was one of the areas to work within the dam area. A box shaped, four legged vessel was unearthed from the Early Bronze Age II layer at the top of the mound. In this study, the vessel is introduced and interpreted by comparing it with its similars. A great majority of the compared samples were obtained on the layers of Neolithic and Chalcolithic Period which make us think that Höyüktepe sample can be dated to these early periods and the chronological gap in Kütahya region may be filled. While these kinds of vessels are associated with cult

* Öğr. Gör., Dumlupınar Üniversitesi MYO Mimari Restorasyon Bölümü, Kütahya, TÜRKİYE, nazan.unan@dpu.edu.tr

in Middle, West and Northwest Anatolia, due to the vessels for daily use that were found on the same layer with it in Höyüktepe, the vessel was evaluated with this function, too.

Key Words: Kütahya, Northwest Anatolia, Early Bronze Age, Neolithic Period, Chalcolithic Period, Box Shaped Vessel

GİRİŞ

Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları 2014-2016 yılları arasında Kütahya Müzesi Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmiştir. Kurtarma kazıları birbirlerine ortalama 3 km uzaklıkta olan Höyüktepe, Attepe Yerleşimi ve Dereköy Nekropolü olmak üzere üç farklı alanda yapılmıştır¹. Höyüktepe yerleşiminin tabakalanması, Erken Tunç Çağı II, Orta Tunç Çağı ve Geç Doğu Roma Dönemi şeklindedir². Höyüktepe’de ters tabakalanma söz konusu olup ETÇ II yerleşmesi bir sur içinde höyüğün tepe kısmında ana kaya üzerinde tespit edilmiştir³. Surun dışında sadece birkaç derinlik sondajında çalışmalar gerçekleştirilmiş, yerleşimin devam ettiği anlaşılmış, ancak yerleşimin sınırları belirlenememiştir. ETÇ’ye ait buluntular sur ve surun içindeki alandan ele geçmiştir⁴. Bu döneme ait buluntuları pişmiş toprak kaplar, metal aletler, dokumacılıkla ilgili araç gereçler, yontma ve sürtme taş aletler, kemik aletler, figürin ve mühürler oluşturmaktadır⁵. Bu buluntular içinde yoğun gruplardan birisini 2014 yılında 124, 2015 ve 2016 yıllarında ise 100 adet olmak üzere 224 adet tüm ve tümlenmiş pişmiş toprak kap ile form veren çok sayıda profil teşkil etmiştir.

2016 kazı sezonunda, Höyüktepe’nin güneyinde (Fot.1) yer alan K-21 açmasında (Fot.2), ETÇ II tabakasında (Fot.3) ele geçen pişmiş toprak bir kap, formu açısından dikkat çekici bir buluntudur. ETÇ surunun içinde, 1124.70m seviyesine bulunan bu kap kare formudur. Dik basit ağız kenarlı, dörtgen gövdeli, düz dipli ve dip kısmında her köşede birer adet olmak üzere dört kısa silindirik

¹ Türktüzün - Ünan - Ünan 2016: 1.

² Ünan - Ünan 2016: 42, 43.

³ Türktüzün - Ünan - Ünan 2017: 204.

⁴ Ünan 2015: 223.

⁵ Türktüzün - Ünan 2015: 40.

ÇİLEDİR HÖYÜK, SEYİTÖMER HÖYÜK VE AĞIZÖREN MÜZE KURTARMA KAZILARINDA BULUNAN METAL ESERLERİN XRF YÖNTEMİYLE KİMYASAL ANALİZLERİ

PXRF CHEMICAL COMPOSITION ANALYSIS OF THE BRONZE
AGE METAL ARTEFACTS FROM THE MUSEUM RESCUE
EXCAVATION OF ÇİLEDİR HÖYÜK, SEYİTÖMER HÖYÜK AND
AĞIZÖREN

Michele MASSA*
Erkan FİDAN**
Orlene McILFATRICK***

Özet

Bu makale, Çiledir Höyük, Seyitömer Höyük ve Ağızören Nekropolü Müze Kurtarma Kazıları'ndan gelen Erken ve Orta Tunç Çağı'na ait metal eserler üzerinde XRF yöntemiyle yapılan kimyasal analizlerin sonuçlarını kapsamaktadır. Her iki höyükte de bulunan kalıp ve üfleçler, yerleşmelerdeki metal üretimini kanıtlayan arkeolojik bulgulardır. Bakır yatakları bakımından zengin olan Kütahya il sınırlarındaki Seyitömer ve Çiledir'de, söz konusu üretimin ürünü olan eserlere ait analiz sonuçları, metal eserlerin çoğunluğunun saf bakırdan ya da arsenikli bakırdan üretildiğini göstermektedir. Tipolojik olarak ETÇ III'e tarihlenmesi gereken eserlerde kalay yoktur. ETÇ III/OTÇ'ye tarihlenen iki süs iğnesi ile OTÇ'ye tarihlenen bir orak ise kalay bakır karışımı yani tunç olarak tanımlanabilir. OTÇ'ye tarihlenen iki süs iğnesinin baş ve gövde oranlarındaki alaşım farkları eserlerin iki parçalı şekilde üretildiğini kanıtlar. Erken örneklerini Demircihüyük'te bildiğimiz arsenikli bakır, kalay ve kurşun alaşımının Seyitömer'de de olması ilginçtir.

Anahtar Sözcükler: Seyitömer Höyük, Çiledir Höyük, Kimyasal Metal Alaşım Analizi, Arkeo-Metalurji, pXRF, Kalaylı Bakır, Tunç Çağı Metal Üretimi

---

* Yrd. Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik, TÜRKİYE, michelemassa@bilecik.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik, TÜRKİYE, erkanfidan@gmail.com

*** Dr., İngiliz Arkeoloji Enstitüsü, Ankara, TÜRKİYE, o.mcilfatrick@bluyender.co.uk

Abstract

This article presents the results of the chemical composition analysis (with portable XRF) on the Early and Middle Bronze Ages metal artefacts from Çiledir Höyük, Seyitömer Höyük and Ağızören. The region around the sites is rich in metal deposits (particularly silver and copper), and both settlements revealed the presence of stone moulds and clay tuyères that thus witness the in situ production of metal artefacts. Most of the artefacts are made of unalloyed copper or arsenical copper, and small quantities of tin bronzes probably occur only during the latest third millennium BC, but even in the Middle Bronze Age are never very common. Two pins and one sickle blade are prominent examples of tin bronze production. In two cases, the analysis revealed the presence of Middle Bronze Age composite pins, whose head was cast separately from the shaft and was made in a different alloy. Lastly, alloys of arsenic, lead and copper and arsenic, tin, lead and copper, already detected in the site of Demircihüyük, have also been found in Seyitömer Höyük.

Keywords: Seyitömer Höyük, Çiledir Höyük, Metal Chemical Composition Analysis, Archaeo-Metallurgy, pXRF, Tin Bronze, Bronze Age Metallurgical Production

GİRİŞ

Bu çalışma, Kütahya il merkezinin 20 km kuzeybatısında, Seyitömer kasabasında, 1989 yılında Eskişehir Müzesi ile 1990-1995 yılları arasında Afyon Müzesi tarafından kurtarma kazıları yapılan Seyitömer Höyüğü'nde ve söz konusu höyüğün 2.5 km kuzeybatısında yer alan Aslanlı köyü yakınlarında 2009-2015 yılları arasında Kütahya Müzesi tarafından kazılan Çiledir Höyük'te, ayrıca Seyitömer'e 5 km uzaklıkta bulunan Ağızören mezarlığından gelen toplam 44 adet metal eseri kapsamaktadır¹.

Metal eserlerin analizi, portable X-Ray Fluorescence (pXRF) olarak adlandırılan taşınabilir X Işını Floresans cihazı ile yapılmıştır. X Işını Floresans cihazı, yüzeydeki birkaç mikron derinlik analiz edebildiği için doğru sonuçların elde edilebilmesi, incelenecek nesnelerin yüzeyleri üzerindeki korozyon ve diğer yabancı maddelerin

¹ Çakalgöz 2000: 53, 54; Topbaş 1992: 11, 12; 1993: 1, 2; 1994: 297, 298; Türktüzün 2002: 243, 244; Türktüzün - Ünan - İnal 2014: 66.

KÜTAHYA MÜZESİNDEN İKİ STRİGİLİS

TWO STRIGILIS FROM THE KÜTAHYA MUSEUM

Ahmet YARAŞ*

Özet

Strigilis, Yunan kültüründe spor karşılaşmalarından sonra vücuda yapışan yağ ve kumdan arınmak için yaklaşık bin yıl boyunca kullanılan bir alettir. Farklı materyallerden yapılan strigilisler, Yunan kültürünün izlerini taşıyan bütün coğrafyalarda yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Strigilisler, Roma uygarlığında da devam ederek, değişik formlarda ve farklı amaçlar için kullanım görmüştür. Kütahya Müzesi envanterine kayıtlı iki bronz strigilis mevcuttur. A_6170 no'lu strigilisin sap kısmındaki kurt başı şeklinde bir protomu ile sıra dışı ender bir örnektir. Eser satın alma yoluyla müzeye kazandırılmıştır. A_8536 no'lu strigilisin ise sadece kaşık kısmı mevcuttur. Aizanoi antik kentinde kanal kazısı esnasında bulunarak müzeye teslim edilmiştir. Her ikisi de Roma Dönemi'ne tarihlenir.

Anahtar Sözcükler: Strigilis, Bronz, Kütahya Müzesi, Roma Dönemi

Abstract

In Greek culture, strigil was a tool used to clean the skin from oil and dirt after sports competitions for about one thousand years. Strigils were produced using different materials and they were widely used throughout all the regions bearing the traces of Greek culture. Use of strigils continued in Roman civilization for various purposes in different forms as well. There are two bronze strigils recorded in the inventory of Kütahya Museum. Strigil numbered A-6170 is a unique example due to a protome in form of wolf head on its handle. The piece was acquired to the museum inventory through purchase. On the other hand, only the spoon part of strigil numbered A-8536 is available. It was found during the channel excavation in ancient city of Aizanoi and submitted to the museum. Both are dated to the Roman Period.

Keywords: Strigilis, Bronze, Kütahya Museum, Roman Period

---

* Doç. Dr., Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Balkan Yerleşkesi, 22030 Edirne, TÜRKİYE, ahmetyaras@hotmail.com

HÜSEYİN DALKILINÇ ÖZEL KOLEKSİYONUNDAN SEKİZ ADET BİZANS KURŞUN MÜHRÜ (KÜTAHYA)

EIGHT BYZANTINE LEAD SEALS FROM THE
HÜSEYİN DALKILINÇ'S PRIVATE COLLECTION (KÜTAHYA)

Nilgün ELÂM*

Özet

Bizans kurşun mühürleri, Bizans teşkilat tarihi hakkında yazılı kaynakların karanlıkta bıraktığı yönleri ile ilgili sağlam ve tartışılmaz bilgiler sağlarlar. Sn. Hüseyin Dalkılınç'ın özel koleksiyonunda bulunan sekiz adet kurşun mühür, Erken Bizans Dönemi'nden (5-6. yy'dan 11. yy'a) kadar farklı dönemlere aittir. Özellikle Roma Dönemi'nden itibaren atlarıyla ünlü Phrygia'da ordunun binek ve yük hayvanı ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuş olan imparatorluk çiftliklerinin personelinden iki görevliye ait olan mühürler özel bir öneme sahiptir. Ayrıca İmparator VII. Michael Dukas'ın yakın akrabası ve danışmanlarından biri olan İoannēs Dukas'a ait olduğunu düşündüğüm mühürü Phrygia'nın 11. yy dönemi açısından önemli buluyorum.

Anahtar Sözcükler: Kütahya, Phrygia, Hüseyin Dalkılınç Koleksiyonu, Bizans Kurşun Mühürleri, Molybdo Bullae, İoannēs Dukas

Abstract

The Byzantine lead seals provide solid and indisputable information on Byzantine provincial administrative history, about which the literary sources remain silent. Eight lead seals are preserved in the private collection belonged to Mr. Hüseyin Dalkılınç. They are dated to different periods starting from the early to middle Byzantine period (5-6 to 11th c). Especially two seals belonged to two officers who were in the personnel of the imperial farms which established for breeding horses and mules for the army in Phrygia (a region famous for its horses from the Roman era), are of special importance. In my opinion, the seal belonging to İoannēs Dukas, who was one of the close relatives and consultants of Emperor Michael VII Ducas, is significant for the history of Anatolia in the 11th century.

Keyword: Kütahya, Phrygia, Hüseyin Dalkılınç Colection, Byzantine Lead Seals, Molybdo Bullae, İoannēs Dukas

* Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 26470, Eskişehir, TÜRKİYE, nelam@anadolu.edu.tr

ÇİLEDİR HÖYÜK KAZISI SİKKE BULUNTULARI

COINS FINDS FROM ÇİLEDİR HÖYÜK EXCAVATIONS

Hüseyin KÖKER*

Özet

Çiledir Höyük Kurtarma Kazıları'nda, 2 adet Hellenistik, 1 adet Roma Eyalet, 29 adet Roma İmparatorluk ve 9 adet Doğu Roma (Bizans) Dönemi sikkeleri olmak üzere toplam 41 adet sikke ele geçmiştir. Bunlardan 1 adedi pirinç iken, geriye kalan 40 adedi bronzdur. Hellenistik Dönem sikkeleri, Aizanoi ve teşhisi yapılamayan bir sikke ile temsil edilirken, tek Roma Eyalet sikkeleri Nikaia kentine aittir. Buluntuların büyük bir çoğunluğunu oluşturan Roma İmparatorluk Dönemi sikkeleri III. Gordianus-II. Theodosius dönemlerini kapsamaktadır. İkinci büyük buluntu grubunu oluşturan Doğu Roma (Bizans) Dönemi sikkeleri ise Anastasius-II Iustinus dönemlerini kapsamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Çiledir Höyük, Hellenistik Dönem, Roma Dönemi, Kazı Sikkeleri, Frigya

Abstract

During the salvage excavations carried by Kütahya Museum at Çiledir Höyük total number of 41 coins, which one is brass and the other 40 are bronze, were recovered (2 Hellenistic, 1 Roman Provincial, 29 Roman Imperial and 9 Byzantine). Though one of the Hellenistic coins belongs to Aizanoi, the other could not identify. One Roman Provincial coin belongs to Nikaia. The majority of the finds is Roman Imperial coins which cover the time of Gordianus III-Theodosius II. The second major group of the finds is Byzantine coins, which cover the time of Anastasius-Justin II.

Keywords: Çiledir Höyük, Hellenistic Period, Roman Period, Excavation Coins, Phrygia

Kütahya ili, Aslanlı köyü, Çiledir Mevkii, Aslanlı/Çiledir Deresi yakınlarında yer alan Çiledir Höyük'teki kurtarma kazıları, Kütahya Müzesi Müdürlüğü tarafından, 2009-2012 ve 2014-2015 yılları arasında gerçekleştirilmiştir¹. Höyüktepe'de yapılan kurtarma kazıları

* Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Doğu Yerleşkesi, Isparta, TÜRKİYE, huseyinkoker@gmail.com

KÜTAHYA MÜZESİNDEN BİR GRUP İSLAMİ SİKKE

A GROUP OF ISLAMIC COINS FROM THE KÜTAHYA MUSEUM

Mahmut TOGAY*

Özet

Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluş devri sikkelerinde genellikle bakır felsler kullanılmış olup yükseliş devrinde gümüş ve altın sikkeleri görmek mümkündür. Bu makale kapsamında, sikke eser envanterine kayıtlı eserler arasından, sergilenmeyen ve depoda muhafaza edilen, Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Süleyman Şah, II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve III. Gıyaseddin Keyhüsrev'e ait sikkelerden figürlü olanları incelenmiştir. II.Süleyman Şah'a ait sikkeler üzerinde görülen atlı süvari figürü Anadolu Selçuklu Devleti'nde sıkça kullanılmış bir figür olup, askerliğin Türkler için önemini de ortaya koymaktadır. Kütahya ve çevresinde Anadolu Selçuklu Devleti'ne ait mimari yapıların izleri görülebilmekle birlikte, bu dönem sikkeleri hakkında yeterli yayın yoktur. Bu nedenle belirtilen tarihine ışık tutabileceğine inandığımız için bu eserlerin tanıtılması önemlidir. İncelenen 23 adet sikke, katalog kısmında kısaca açıklanmıştır. Bu sikkelerin çevirilerinin yanı sıra biçim, form ve malzeme olarak da değerlendirmesi yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kütahya Müzesi, Nümismatik, Sikke, İslami Dönem, Anadolu Selçuklu Devleti

Abstract

Usually copper was used in the establishment period coins of Anatolian Seljuk State, while, it has been possible to see silver and gold coins in the ascension period. In the scope of this article, among the coins registered in the inventory which are not exhibited and are saved in the store, the coins which are figured and belong to Suleyman Shah II, Gıyaseddin Keyhusrev II and Gıyaseddin Keyhusrev III have been examined. The horse cavalry figure on the coins belonging to Suleyman Shah II is a frequently used figure in Anatolian Seljuk State, which has revealed the importance of military service for Turks. Although it is possible to see the traces of Anatolian Seljuk State architectural structures in and around Kütahya, there is not sufficient publications about Anatolian Seljuk State

* Müze Uzmanı, Sanat Tarihçisi, Kütahya Müzesi Müdürlüğü, Kütahya, TÜRKİYE, togaymahmut@gmail.com

coins. Thus, it is important to introduce these artifacts, as we believe that they will shed light on the period of Anatolian Seljuk State. The 23 coins which were examined, have been briefly explained in the catalogue. Along with their interpretations, these coins have been evaluated in terms of shape, form, and material.

Keywords: Kütahya Museum, Numismatics, Coins, Islamic Period, Anatolian Seljuk State

GİRİŞ

Miladi 1071 yılındaki Malazgirt Zaferi'ni takiben Anadolu'ya akın eden Türk nüfusu bu toprakları il tutarak yerleşmişlerdir. Büyük Selçuklu Sultanı Melik Şah, büyük Türkmen Beylerini, Anadolu'daki fetihleri ilerletmekle vazifelendirmiştir. Bunlardan Kutalmışoğlu Süleyman Şah, Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın 1072 yılındaki ölümü üzerine ve oğlu Melik Şah'ın tahta geçtiği sıralarda Anadolu'ya gelerek, Fırat Irmağı boylarında ve Urfa yörelerinde fetihlere devam etmiştir¹. 1075 yılında İznik'i de fetheden Süleyman Şah, burada Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurmuş ve İznik'i başkent yapmıştır². Bunun üzerine Sultan Melik Şah kendisine Anadolu Selçuklu Devleti Hükümdar menşuru (ferman), Bağdat Halifesi Kaim Biemrillah ise, hil'at ve ferman göndermiştir.

Süleyman Şah'ın ölümünden sonra bir süre hükümdarsız kalan devletin başına Sultan Kılıçarslan geçmiştir. İktidarı esnasında Avrupa'dan harekete geçmiş olan Haçlı orduları başkent İznik'e kadar ulaşmış ve İznik Haçlılar'a kaybedilmiştir. Haçlı Seferi'nin geçmesini takiben Anadolu Selçukluları kendilerini tekrar toparlamaya başlamıştır. Kılıçarslan Konya'ya yerleşerek burayı başkent yapmıştır. Bu sıralarda Danişmentliler de Haçlılar'a karşı başarılı mücadeleler vermiştir.

Kılıçarslan'dan sonra gelen I. Mesud, Danişmentlilerle işbirliği yaparak bozulan düzeni yeniden tesis etmiştir. II.Kılıçarslan'dan sonra sırasıyla, Melik Şehin Şah, Rükneddin Mesud, İzzeddin Kılıçarslan, Gıyaseddin Keyhusrev, Rükneddin Süleyman, Gıyaseddin Keyhusrev (II. Cülüs), İzzeddin Keykavus, Alaeddin Keykubad, Gıyaseddin Keyhusrev, II. İzzeddin Keykavus, IV. Rükneddin Kılıçarslan

¹ Sağıt 2012: 13-20.

² Sevim 1988: 79-108.

DOMANIÇ ANITSAL TONOZLU MEZAR İSKELETLERİNİN AĞIZ VE DİŞ SAĞLIĞI İLE MİNE HİPOPLAZİLERİNİN İNCELENMESİ

STUDY OF ORAL HYGIENE AND ENAMEL HYPOPLASIAS OF
DOMANIÇ MONUMENTAL TOMB BUILDING SKELETONS

Ahmet Cem ERKMAN^{*}
Selcen İLBEY^{**}
Sevgi Tuğçe GÖKKURT^{***}

Özet

Domanıç ilçe merkezindeki Hisar Mahallesi'nde yer alan Anıtsal Tonozlu Mezar Odası'nda yapılan kurtarma kazısında karışık halde 3 bebek (0-2,5 yaş), 10 çocuk (2,5-18) ve 70 erişkin birey olmak üzere 83 bireye ait kalıntılar tespit edilmiştir. 70 erişkin bireye ait toplam 506 daimi dişi bu çalışmada incelenmiştir. Yapılan dental analiz sonucunda; diş çürüğü % 19,57, apse % 2,78, periodontal hastalıklar % 67,33, diş taşı % 35,38, hypoplasia % 17,19, ölüm öncesi diş kaybı % 13,39 oranlarında tespit edilmiş ve diş aşınması ise ortalama 3-4 derece değerindedir. Çağdaşı olan eski Anadolu toplumların ortalamaları ile karşılaştırıldığında çürük oranlarının yüksek, aşınma değerinin de bir o kadar düşük olduğu görülmüştür. Bu durum rafine edilmiş yumuşak besinlerle birlikte karbonhidrat ağırlıklı bir beslenmenin varlığının göstergesi olabilir. Ayrıca hypoplasia oranının çağdaşlarına göre düşük olması, Anıtsal Mezar'da bulunan bireylerin daha az strese maruz kaldıklarının bir göstergesi sayılabilir. Ağız ve diş sağlığı verileri bir bütün içinde analiz edildiğinde Anıt Mezar içinde bulunan insanların sosyo-ekonomik yapılarının daha güçlü ve beslenmeye bağlı yaşadıkları çevre koşullarının da olukça iyi olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Anahtar Sözcükler: Çürük, Apsel, Diş taşı, Periyodontal, Aşınma, Hypoplasia, Ölüm öncesi diş kaybı

Abstract

In the salvage excavation of monumental, in the Hisar neighbourhood of Domanıç district, the remains impurely belonging to 83 individuals

^{*} Doç. Dr. Ahi Evran Üniversitesi Antropoloji Bölümü, Kırşehir, TÜRKİYE, acerkman@ahievran.edu.tr

^{**} Ahi Evran Üniversitesi, S.B.E. Antropoloji Anabilim Dalı, Kırşehir, TÜRKİYE, selcenilbey@gmail.com

^{***} Ahi Evran Üniversitesi, S.B.E. Antropoloji Anabilim Dalı, Kırşehir, TÜRKİYE, s.tugcegokkurt@gmail.com

including 3 infants (0-2,5 years), 10 children (2,5-18) and 70 adults were discovered. In this study, totally 506 permanent teeth of 70 adult were investigated. As a result of the dental analysis among 506 permanent teeth, it has been observed that the caries is 19,57 percent the abscess is 2,78 percent, periodontal is about 67,33 percent, calculus is almost 35,38 percent, hypoplasia is approximately 17,19 percent, antemortem tooth lost is about 13,39 percent. On the other hand, the average of tooth wear is about 3-4 degrees. When compared to the average of the contemporary Anatolian societies, it is observed that, the caries rates are high, yet the wear values are so low. This case may be due to carbohydrate-based diet together with refined soft nutrients. Moreover, the low rate of hypoplasia, in comparison with its contemporaries, may be result from that the individuals in monumental were exposed to less stress. When the oral and dental health data analysed entirely, it can be said that, the socio-economic structures of the individuals, found in monumental, were stronger and the environmental conditions they live in were also more quality.

Keywords: Caries, Abscess, Calculus, Periodontal, Toothwear, Hypoplasia, AMTL

GİRİŞ

Vücudun en sert ve kimyasal olarak en dayanıklı dokuları olan dişler, bu yapılarından dolayı bir mezar kazısında sağlam kalan vücudun tek parçasıdır. Dişler; beslenme, ağız hijyeni, stres, meslek, kültürel davranışlar ve sosyo-ekonomik gibi konularda zengin bir bilgi birikimi sağladığı için antropolojik çalışmalarda oldukça önemlidir¹. Kemikten farklı olarak, diş dokuları yaşam süresince genellikle yenilenmezler. Mine oluşumu tamamlandıktan sonra, sadece fiziksel (aşınma) veya kimyasal (bozulma, çürüme) süreçlerle olan değişiklikler meydana gelir². Dişler, en aşırı mineralleşmiş vücut yapıları olup geçmişte yaşayan bireylere ve ait oldukları toplumlara ilişkin bazen günümüze ulaşabilen tek insan kalıntılarıdır. Kemiklerden farklı olarak, dişler doğrudan çevreyle etkileşime girerler (çiğneme, aşınma ve travma) ve ölümden sonra çoğu tafonomik süreçlere karşı çok dirençlidir. Yüzeyleri, farklı diyet türleri ve bir araç veya üçüncü bir el olarak kullanımı hakkında karakteristik aşınma örüntülerini muhafaza edebilmektedir. Dental

¹ Roberts - Manchester 2012: 167.

² White - Black - Folkens 2012: 107.